

Din istoria cărții românești:
culegerile de cântece naționale și de petrecere

Dr. MIRCEA POPA

Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Se împlinesc acum 235 de ani de la apariția la Cluj a celei dintâi colecții de „poezii lumești” (cum spune Onisifor Ghibu care a semnalat-o prima oară) din literatura noastră, tipărită cu litere latine sub titlul *Cântece câmpenești cu glasuri românești*, în 1768. Ortografia este maghiară (*Kintyets Kimpenyesty Ku Glaszuri Rumunyesty*) iar autorul anonim se ascunde sub subterfugiul „Făcute de-un holtei câmpean pentru voia fetilor, nevestilor, și-acelora cui se potrivesc și cu alții se izbesc (=întâlnesc)”, dovedește intenția autorului de a le face cunoscute și altora.

Cartea a avut imediat un ecou nesperat. În câțiva ani, ea a cunoscut încă alte două ediții, în fiecare dintre ele păstrându-se și patru cântece ungurești care i s-au părut autorului român mai frumoase, dacă nu chiar adaptate unor melodii românești, cum ne indică titlul primului cântec *Un cântec unguresc tot pe melodie românească*. Interesant e că în edițiile următoare care apar tot la Cluj, pe contrapagina foii de titlu se adaugă următoarea specificare: „Pentru cântat mai lesne, fiind multe slove din cuvinte lăsate, scrise numai după voroave, nu fie cântătorii cercători greșelilor, potu-se în multe forme cânta. Eu le-am făcut, eu le-am și pus în scrisoare, la dragoste până eram în prinsoare.” Notița denotă faptul că autorul are conștiința diferențelor de variante textuale, care circulau prin viu grai („Scrise numai după voroave”) și care atestă o tradiție în acest sens, care merge cel puțin cu un secol în urmă când N. Petrovay copiază cu ortografie maghiară un *Cântec românesc de dragoste scris* (1672) și tot atunci, pe la 1600, este semnalat un alt text românesc intitulat *În pară de foc arde inima mea*.

Aceste frumoase poezii populare sau cântece de lume au atras atenția și unor poeți maghiari, precum Balassa Balint, Csokonay Vitez Mihaly și alții, care le și copiază și vorbesc de ele în manuscrisele lor, între care figurează *Cântecul acelora cărora le plac fetele de român, Taci inimă, nu mai plânge, Brumărelul, Cântecul Mititichii* etc. Că este așa ne-o dovedește și un manuscris de cântece și poezii maghiare, scris și păstrat la Cluj în 1798 sub titlul *Cântece lumești care au fost strânse la un loc din compozițiile multor*

inimi simțitoare, în cuprinsul căruia au fost intercalate și poezii de lume românești, scrise românește, dar cu ortografie maghiară (ceea ce dovedește că este posibil ca autorul acestei culegeri să fie un român), între care amintim *În cea verde grădiniță, Coconiță din cea țară, Măritam-aș, mărita, Dacă nu ți-o fost de mine, Taci, inimă, nu mai plânge, Pentru ochi ca murele* etc. În sprijinul ideii că autorul ar putea fi român aducem argumentul că în aceeași colecție se înregistrează și *Cântecul de tânguire a lui Horia*, în care se strecoară și idei naționaliste, precum avertismentul: „*Voi, prietenii mei, luați aminte, / Să nu ajungeți pe mâni ungurești!*”

Alte două evenimente editoriale ale sfârșitului de secol evidențiază faptul că această specie a cântecului de lume nu este numai larg răspândită, dar se și pretinde o bună cunoaștere a ei prin noi ediții tipărite. Amintim în acest sens culegerea apărută la Sibiu în tipografia lui Martin Hochmeister sub titlul *Pustia dragostei* (1786) și a alteia, presupusă ca apărând la Buda până la anul 1800 sub titlul *Cântecul celui ce boală de dragoste*. Această din urmă culegere conține doar șapte poezii, iar literele folosite sunt de astă dată chirilice, ceea ce dovedește o oarecare emancipare de sub tutela ortografiei maghiare, un fel de „naționalizare” a liricii românești, o întemeiere a ei în granițele firești. Pe de altă parte, poeziile sunt mai elaborate, mai dezvoltate ca text și mai încheiate ca și conținut, dovadă că Anton Pann a folosit această ediție pentru a insera în celebra sa colecție *Spitalul Amorului* din 1852 cinci dintre ele. Astfel, prima, *Cântecul celui ce boală de dragoste*, are în culegerea lui Anton Pann titlul *Junele cuprins de dor*; cea de a doua, *Jelania fetii bătrâne*, se cheamă la Pann *Fata trecută*; *Nevasta trăind rău cu bărbatul* apare sub titlul *Muirea cu bărbat leneș*, iar *Cel ce se însoară pentru avuție, Însuratul pentru zestre*. În colecția sa, Pann n-a făcut altceva decât a preluat, prelucrat și a adaptat texte deja existente în cultura minoră românească și mai cu seamă în Transilvania, adevărata patrie a cântecului de lume, căci în unul din ele vorbește de apa Someșului și a Mureșului.

Dar Anton Pann a făcut mult mai mult pentru acest gen de literatură. Ca unuia care îi plăcea să cânte și să asculte cu ce se delectau oamenii din popor la petreceri, el s-a gândit că ar fi bine să înregistreze acele versuri și acele cântece care îi plăceau în mod deosebit și care aveau o circulație orală intensă. În 1831 el publică o primă antologie cuprinzând astfel de cântece sub titlul *Poezii deosebite sau cântece de lume*, în care făcea pentru prima dată dreptate unui gen literar și muzical cu mare trecere la contemporani și la înaintași. De el se bucuraseră înainte poeții Văcărești, Nicolae Dimachi, M. Milu, Ioan Cantacuzino, C. Conachi și alții, a căror creație stă în strânsă legătură cu producția populară sau cu folclorul orășenesc.

Cartea lui s-a bucurat de succes și de trecere printre târgoveți și țărani, cântecele adunate acolo cunoscând și o mai mare răspândire. Acest lucru l-a făcut să revină asupra ideii și, în 1850, va ieși pe piață cu o nouă antologie intitulată *Spitalul amorului sau Cântătorul dorului*, alcătuită din două broșuri și care aduna toată poezia de „of” și de „dor”, de inimă albastră și ceremonial amoros la modă atunci, păstrând în titlu și ideea de „boală”, de suferință și chin fără margini prin care trecea îndrăgostitul, care fusese admirabil surprinsă de autorul mai vechii cărțului transilvănene, cu titlu atât de inspirat *Cântecul celui ce boalește din dregoste*. Această antologie a stat la baza multora care vor veni.

O carte astăzi aproape dispărută din bibliotecile noastre (noi am văzut-o la Budapesta) este cea intitulată *Noua mică poezie*, cuprinzând cele mai noi romane și cântece populare, adunate și coordonate de G. Teodorescu, apărută la București în 1842 (câteva dintre ele se referă și la unguri), care va marca o dată importantă pentru acest gen de antologii, la fel ca ediția intitulată *Poezii populare* de Anton Pann (1846), cărți care vor atrage atenția contemporanilor asupra celor mai frumoase cântece și texte populare cântate în societatea românească de la orașe și de la sate. Ideea antologiilor de acest tip se fixează deja în conștiința literatorilor români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când numărul unor astfel de întreprinderi editoriale va crește.

Un alt mare merit al acestor antologii a fost acela de a fi creat o tradiție în acest domeniu, tradiție care își va revendica și unele din titlurile mai vechi, deja încetățenite. Astfel, antologia *Noua mică poezie* din 1842 se va regăsi într-o alta, apărută la 1895, cu același titlu, și anume *Noua mică poezie cuprinzând cele mai noi romane și cântece populare, adunate și coordonate de M.V.*, București, Editura Librăriei H. Steinberg, 1895, 32 de pagini. Ea conține următoarele cântece: *Cântecul lui Sdrelea*, în formă de baladă comunicat de flautistul din București I. Drăgulănescu („Foaie verde, meri domnești / Pe pod, pe la Grozăvești / Să fugi și să chiuiești / Să te-ascunzi unde zărești / De Sdrelea să te păzești / De Sdrelea și Mărunțelu’ / Dascălu și Cimpoeru’”); *Bietul cioban* („Dimineța mă scoate grija afară”); *O, scumpă Margaretă*, serenadă comică de L. Kuhn („O, scumpă Margaretă / Grozav ești de cochetă / Pe alții tu iubesti / De mine te ferești.”); *Spune-mi, dragă*, romanță, cuvinte de Carol Ascrob, muzica de I. Vilacrose, editura C. Gebauer („Spune-mi, dragă, ce e viața? / Într-o zi te-am întrebat / Și tu-n loc să-mi dai răspunsul / Ai tăcut, m-ai sărutat. Ah!”); *Rămâi cu bine*, versuri de Sever Moschuna, muzica de C. Dumitrescu, editura Leopold Stern („În ochii tăi adeseori / Am învățat cum poți să mori / Și am învățat cum poți trăi / Când știi iubi, când știi iubi”); *Idealul meu*, romanță, cuvinte de C.P., muzica de C. N. Ochialbi, editura G.

Gebauer („Cercat fiind de soartă / Credeam iubirea-mi moartă / Și moartă pe vecie. / Nu mai credeam c-odată / Să poată să mă bată / Cu-așa mare tărie”); **Sârba amorului**, poezia și muzica de Patriciu Andreescu („Foaie verde bob năut / Lelițo, fetițo / Lasă-mă să te sărut / Lelițo, fetițo...”); **Luminiță luminătoare** („Luminiță luminătoare / Și stele strălucitoare / Lumițați mai cu tărie / Scumpa mea călătorie...”); **Cantată**, cuvinte de G. Baronzi, muzica de Maria Gheorghiu („Iată vine o mireasă / Dintr-o țară depărtată...”); **Ce-mi trebuie?**, cuplet din comedia **Triumful amorului** de E. Winterhalder („Îmi trebuie foarte puțin / Puțin ca să fiu fericită / Puțin ca să fiu mulțumită!”); **Doina** („De când s-a dus neica-n cale / Nu mai m-am gătit de jale”); **Influența**, poezie de C. Scrob, muzica de C. N. Ochialbi, editura G. Gebauer („Doamne, Doamne, ce păcate / Peste mine-au dat!”); **Vino!**, versuri de Ilie Ighel, editura Leopold Stern, horă („Vino, dorul meu te cheamă / Dor aprins, nețăr murit”); **Nu te supăra**, poezie populară de N. Rădulescu-Niger, muzica de C. Zeler, editura Leopold Stern („Leică, fă, aș vrea să-ți spun / Că te-am îndrăgit nebun”); **Dorul inimii** („Dragă inimioară / De ce te-ai întristat / Ce dor te doboară / De plângi ne-ncetat?”); **Scoală, române**, cântec popular transilvănean cules de Năstase Ionescu, chitarist, editura G. Gebauer („Scoală, scoală, mări române / Că mult ai dormit / Scoală, scoală, mări vecine / Că te-ai trândăvit”); **Foaie verde untdelemn**, cântec popular, variantă nouă, transmis de Leopold Stern, editura Leopold Stern („Foaie verde unt-de-lemn / Ce fel de dragoste-avem?”); **Florica**, sârbă, poezie de N. Petro, muzica de Năstase Ionescu, editura G. Gebauer („Frunză verde de cicoare / De-ar sfinți mândruțul soare / Să m-ascund în poeniță / Acolo jos la fântuliță. Ah!”); **Hoții din oraș**, cuplet comic de Marion, muzica de Leopold Stern, editura Leopold Stern („Hoții cei din codru azi sunt ramplasați / Prin cei de salone, pungași mănusați”); **Foaie verde mărăciune**, cântec nou popular, comunicat de vioristul Tănase Theodorescu din Pitești („Foaie verde mărăciune / Spune, afurisito, spune”); **Țațo** („Foaie verde lobodă / Țațo / Gura lunei slobodă / Țațo”); **Deșteaptă-te, române**, cântec patriotic, poezie de Andrei Mureșanu („Deșteaptă-te, române din somnul cel de moarte...”).

Din titlul celui alt volum, cel publicat de Anton Pann, s-a reținut cuvântul „dorul”, care a devenit titlul mai multor antologii de acest tip. Cea mai cunoscută este cea din 1862, intitulată **Dorul. Culegere de cânturi naționale și populare. Edițiunea a patra adăogită cu mai multe cântece noi**, București, Librăria Bălăceanu și Wartha, 1862, 208 pagini. Textul este tipărit cu caractere chirilice, cu excepția foii de titlu și a cuvântului **Către lectori!**, dovadă că s-au păstrat zațurile de la edițiile anterioare, ori s-a avut în vedere situația că marele

public era încă obișnuit cu scrisul chirilic și nu cu cel latin. Faptul că e a patra ediție ne obligă să credem în succesul edițiilor anterioare, care s-au epuizat repede. Pe de altă parte, este cea mai amplă culegere de acest gen apărută în literatura noastră până atunci, cuprinzând 146 de texte, dintre care unele de mare valoare patriotică, precum *Marșul anului 1848* de I. Catina („*Aideți frați într-o unire / Țara noastră-e-n pierire*”); *Deșteaptă-te române* de Andrei Mureșanu, tipărit sub titlul *Marșul anului 1848 în Transilvania*; *Hora unirei* de Vasile Alecsandri; *Hora lui Cuza Vodă* de Dimitrie Bolintineanu; *Marșul lui Iancu* (cu mențiunea „*din Transilvania*”); *Marș național*, arie de Radu Calomfirescu („*Astăzi, fraților români / Ne vedem și noi stăpâni*”); *Marșul ostașilor români în Basarabia* de Vasile Alecsandri, aria lui Flechtenmacher din *Vivadiera*, apoi *Coroana Moldovei* din *Ghici*, *ghicitura mea* de Vasile Alecsandri; tot o arie de Flechtenmacher *Vivat! Vivat! Vivat România* de I. C. Fundescu și melodie de L. Vist; *Glasul viitorului* de L. Flavian și melodie de D. Preda („*Adesea în câmpie când noaptea e adâncă / Se-nalță către ceruri un glas misterios*”); *Speranța* („*Peste lume răul ca un nor d-aramă, / Sentindea din secol, nații apăsa / Câți voia să poarte a dreptății armă / În temnițe-afunde urmele-și lăsa*”); *Adio patriei* de Vasile Alecsandri, arie de Flechtenmacher; *Cea din urmă noapte a lui Mibai cel Mare* de Dimitrie Bolintineanu; *Din zi în zi mai tristă* de Cezar Bolliac; *Radu Domnul și fata din casă* de Dimitrie Bolintineanu; *Ruinele Târgoviștei* de George Sion.

Majoritatea acestor poezii sunt publicate în secțiunea a doua, a cântecelor patriotice, după ce în prima parte am avut de-a face mai mult cu romanțe și poezii de amor. În partea a treia sunt publicate mai ales arii din vodeviluri, piese și cântonete comice din *Chirița în Iași* de Vasile Alecsandri și *Ghici, ghicitoarea mea* și *Vivandiera* din *Chirița în provincie*, de același autor, din *Cârlanii* de C. Negruzzi, *Prăpăștiile Bucureștilor* de M. Millo, apoi cântece despre haiduci (*Jianu, Argeșeanu, Tunsu, Cântecul haiducului, Potera* etc.).

Antologarea unor asemenea poezii în astfel de culegeri extrem de populare a avut o importanță esențială în educația patriotică și civică a numeroase generații de fii ai țării, contribuind în mod esențial la păstrarea în atenția opiniei publice a interesului pentru soarta fraților români din Transilvania și a gândului la unitatea statală viitoare. Reiterarea periodică a unor asemenea cântece patriotice a întreținut viu cultul unității neamului, conștiința luptei comune pentru aceleași idealuri și năzuințe, cimentate de legături culturale durabile. Pe viitor vom asista chiar la o departajare interesantă a cântecelor patriotice de cele de amor, numeroase antologii ce vor apărea în continuare rezumându-se a alcătui culegeri fie pe o temă, fie pe alta. Așa se va întâmpla cu antologia *Dorul inimei sau cele mai noi cântece de amor*, edițiune populară, scoasă în cadrul

Bibliotecii populare a „Universului”, fără an, care va cuprinde doar „cântece de amor”, treizeci și două la număr. Acestea sunt: **Dor de răzbunare**, poezie de Carol Scrob, muzica de G. Cavadia, editor G. Gebauer; **Dorul meu**, poezie de C. N. Cornățeanu, muzica de C. Decher, editor G. Gebauer („Am un dor, un dor prea mare / Și-am căutat să-l alin”); **Un cântec drag**, poezie de N. Scheletti, muzica de G. Scheletti, editor Hirsch și Finke („Un cântec, dragă, mi-aduc aminte / D’iluzii multe ce am avut”); **Știu că m-ai ierta**, poezie de xxx, muzica de G. Cavadia, editor G. Gebauer („De-aș putea numai o clipă / Pe a vântului aripă”); **În zadar gândesc la tine**, poezie de d-na Alexandrescu, muzica de C. Ștefănescu, editor G. Gebauer („În zadar speranța-mi zboară / Spre tine, îngerul meu!”); **Te-am întrebat**, romanță de D. Zamfirescu, muzica de Gr. Ventura, editor C. Gebauer („Te-am întrebat / Unde-i iubirea cea arzătoare”); **Când în ochii tăi privesc**, poezie de maior A. Leon, muzica de G. Scheletti, editor G. Gebauer („Când în ochii tăi privesc / Atât farmec și amor”); **Să rămân numai cu tine**, poezie de Carol Scrob, muzica de Feliciano Franchetti, editor C. Gebauer („Îngerii au aripi, zboară / Tu, care un înger ești”); **Să vezi acum că vine**, poezie de Carol Scrob, muzica de C. Dumitrescu, editor C. Gebauer; **Te iubesc, dragă**, poezie de N. Scheletti, muzica de G. Scheletti, editori Hirsch și Finke („Te iubesc cum iubesc steaua”); **Steaua nopții**, poezie de P. Rădulescu, muzica de Ercole Carini, editor C. Gebauer („Steaua nopții lucitoare / Ce în spațiu liminezi”); **Viața trece**, poezie de Iuliu I. Roșca, muzica de G. Fotino („Dacă viața noastră trece / Ca un dulce vis frumos”); **Rândunica**, poezie de N. Volenti, muzica C. Musicescu, ed. Nebuneli („Rândunică credincioasă / Pasăre cu suflet bune”); **Florile**, poezie de Petrini, muzica de Flechtenmacher („Am spus florilor frumoase”); **Te-am revăzut**, poezie de Iuliu Roșca, muzica de G. Fotino („Ardeam, copilă, de dorință”); **O zi**, poezie de Dan Dry, muzica M. Welings, ed. C. Gebauer („Când revăzui în dulce vis”); **Înger dulce**, poezie de Dimitrie Bolintineanu, muzica de Flechtenmacher („Înger dulce, gingașe floare”); **M-ai uitat**, muzica de A. Balutza („Ca și frunza toamnei rele”); **Dorul de mare**, poezie de Vasile Alecsandri, muzica de M. Cohen, depozit E. Graeve („Pe senin călătorește”); **Pelin beau**, cântec popular, muzica G. Komansk (Niedola), ed. C. Gebauer („Foaie verde, măghiran”); **Steaua visurilor mele**, poezie de C. Petroniu, muzica Al. Glogoveanu, editor C. Gebauer; **Te-am căutat**, romanță de N. Volenti, **Album Macedo-Român** („Am plecat de dimineată”); **Lenaș, dragă**, poezie de căpitan I. M. Costake, muzica nouă de Tache Popescu, ed. C. Gebauer („Lenaș, dragă, dulce floare”); **Anicuța**, poezie de Șt. R., muzică populară, ed. C. Gebauer („Anicuțo, vin coala la mine”); **Hora izvorului**,

poezie de Vasile Alecsandri, muzica de Gr. Ventura, ed. C. Gebauer („În izvor ai pus piciorul”); **Destinul**, poezie de P. Patin, muzica de P. Neuman, ed. C. Gebauer („Dragă copilă, trista-mi viață”); **Uitarea**, romanță de maior Leon, muzica de G. Fotino, ed. I. Sandrovici („Eleno, dragă, în lunca verde”); **Porumbița**, romanță de P. Patin, muzica de A. L. Patin, ed. C. Gebauer („Spune-mi dragă, porumbele”); **Noaptea e neagră**, poezie de M. Zamfirescu, muzica de Ed. Wachman, ed. E. Graeve („Noaptea e neagră, deasă, profundă”); **Versul de foc**, poezie de Carol Scrob, muzica de Feliciano Franchetti, ed. C. Gebauer („Stele care de soare”); **Serenadă**, poezie de E. C. Elefterescu, muzica de Gr. Ventura, ed. C. Gebauer („Până la tine vocea-mi duioasă”); **Te-am văzut și te-am iubit**, poezie de Jean, muzica de A. Chirillo, ed. C. Gebauer („C-a p-o floare / ca p-un soare / Te-am văzut și te-am iubit”).

O altă antologie cu titlul **Dorul**, descoperită de noi în colecția Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, are lipsă anul de apariție. Poartă un subtitlu foarte lung, și anume: **Colecțiunea celor mai frumoase cântece noi și vechi, conținând. Cântecele și cupletele cele mai frumoase. Romanțe, valsuri, doine, cântece naționale, eroice, precum și cântecele cele mai vechi. Cântece de teatru din cele mai alese piese. Monologuri zise de dl. Montauceanu, culese de Pinath**. De vânzare la antiquaria Labori „La Pinath”, București, Calea Văcărești, nr. 9, 64 de pagini. Cuprinde 125 de texte, la care se specifică autorul și compozitorul, majoritatea lor aparținând începutului de veac, după cum ne dăm seama. Printre textele incluse aici se numără și **Lasă-ți lumea ta uitată** pe versuri de Mihai Eminescu și muzica de G. Stephanescu, și **O, rămâi** de același poet, pe muzica lui Th. Fuchs. Pentru întâia oară este inclusă într-o colecție și frumoasa romanță **Călugărul din vechiul schit** sau **Te iubesc, nu mă uita** de Carol Scrob. Tot aici figurează o altă romanță cu mare atracție la publicul românesc **Știi tu?**, pe care o auzim cântată câteodată chiar și azi. Aici mai figurează texte ca **Bordeiașul** sau **Barbu Lăutaru, Măriuță, Mărioară, Foaie verde lămâiță, Hai la mure, mure, La moară la hârța-pârța, Mișo, Mișo, copilișo** și altele. Între aceste monologuri se află și **Ungurul din tren**, cu specificația: „Monolog zis de Montauceanu, cules de Henry Lupovici”, prezentând supărarea ungurului Șandor care, urcându-se în tren la Predeal, nu are voie, conform regulilor afișate, să fumeze în tren.

După cum se poate vedea, antologia este mixtă, conținând și multe poezii patriotice, alături de romanțe, pe texte de poezie cultă, dar și cântece cu iz popular, fie prelucrate, fie culese direct din popor. Interesant este apoi și faptul că majoritatea culegătorilor de cântece de lume și de piese folclorice sunt evrei, ceea ce ne face să credem că societățile și comunitățile evreiești de la sate și orașe

erau iubitoare și colportoare de cântece românești. Principalul colecționar este Pinath, dar alături de el sunt prezenți numeroși prieteni și cunoscuți ai autorului, printre care amintim pe E. Reischer, Henry Lupovici, Mayer Grunberg, Rudi Pinath, Zaharia Haber, S. Kanner și Solomon Grun, Achile I. Fate. De asemenea, majoritatea editurilor care publică astfel de texte și partituri sunt deținute de evrei, după cum evreu este și patronul anticveriei Labori din București, Solomon P. Iosef, care face un anunț pe contrapagina foii de titlu, precum că are de vânzare „*romane vechi și noi*” basme și cărți cu haiduci. Și editorul antologiei anterioare (*Dorul* din 1862) era evreu, fiind cel care adresa și el câteva cuvinte pentru lectori, arătând că s-a străduit să culeagă „*un buchet care cuprinde cele mai frumoase flori culese de prin țara cea bogată a românului.*”

O altă antologie cu conținut asemănător tipărește editorul H. Steinberg în 1886, dar o intitulează doar *Cele mai frumoase cântece și Poezii, culese și aranjate de XXX*, București, Tipografia Laboratorilor Români, Depositul H. Steinberg, 1886, 32 de pagini. Colecția se deschide cu frumosul cântec *Valurile Dunării* de Ivanovici, pe versuri de Carol Scrob și continuă cu alte romanețe la modă, precum *Dă-mi mie floarea*, *Coralia mea*, *De ce nu am pace*, *Dorul*, *Nici noaptea nu mă lași în pace*, *Pe portretul iubitei mele*, *Într-o grădină*, *Cortul țigănesc*, *Marula*, *Dor de răzbunare*, *Ce ți-am făcut eu ție?*, *Domnișoarei M. C.*, *Of, plâng!*, *Rândunica*, *Un sărut furat*, *Regina mea*, *Vals de foc*, *Romanț*, *Luntrașul*, *Baba* („cântec popular din gura lăutarilor”), *Dorința* (după V. Grivița), *Unde-i neica*, *Dorul inimei*, *Te iubesc, nu mă uita*, *Sunt mireasa lui Christos*, *Ce e femeia!*, *Parcă sunt făcut din flori*, *Din piesa Jianu*.

Ultima colecție de romanețe și cântece de petrecere pe care am găsit-o este cea intitulată *Cele mai noi cântece, cuplete și romanețe. Adio iubito (Adios muchachos)*, *Argentina*, *Patru boi cu lanțu-n coarne*, *Zumbalai*, *Zumbalai, meștere*, *Dragostea e ca și-o râie*, *Stinge-mi dorul (Bubliky)* etc, volumul 23, Editura Librăriei Ticu I. Eșanu, București, fără an, 32 de pagini. Culegerea conține 22 de texte și, pe lângă cele anunțate pe foaia de titlu, din cuprins mai fac parte *Foaie verde mărăcine*, *Dorule și-o boală grea*, *Sus pe malul Cernei*, *Înghețată-i Dunărea*, *Asta mi-a fost pentru bărbat*, *Adio iubite*, *Foaie verde-a bobului*, *Cine trece pe uliță*, *Unde-aud cucul cântând*, *Flori și femei*, *Pe sub liliacul înflorit*, *Trei cuvinte am a-ți spune*, *Dă-i brânci*, *Nicule*, *Lelițo cu casa-n colț*, *Cine-n lume nu iubește*. Sunt, așa cum se poate vedea, mai mult texte folclorice, devenite șlagăre la modă în acel timp.

Deși toate aceste culegeri au apărut la București sau la Iași să nu ne închipuim că ele erau cunoscute și răspândite doar dincolo de Carpați. Ardelenii își procurau pe diferite căi astfel de tipărituri și, în foarte multe localități, romanele și cântecele de petrecere erau interpretate la diferite serbări școlare sau de către trupe de diletanți. Erau bineînțeles cântate și în familie, la diferite petreceri câmpenești sau ale asociațiilor profesionale.

Cu toate greutățile întâmpinate, provocate uneori de o cenzură excesivă, de regulamente vamale discreționare, creațiile literare treceau ușor dintr-o provincie în alta, la revistele literare din Transilvania colaborând numeroși scriitori din Principate, fapt ce poate fi probat de cuprinsul foilor lui George Barițiu de la Brașov, și cum o probează numeroasele caiete manuscrise ale diecilor și elevilor din școlile românești, în care abundă numeroase creații culte sau populare venite de dincolo de munți (a se vedea, de pildă, colecția N. Pauleti).

Un exemplu eclatant de circulație a creațiilor de acest fel în cercurile culte din Transilvania ni-l oferă și consultarea paginilor unei lucrări ca aceea semnată de profesorul de la Preparandia din Arad, Alexandru Gavra, intitulată *Monumentul șincai-clainian*, tipărit la Buda în 1844. În lucrarea sa el reproduce numeroase poezii semnate de Iancu Văcărescu, de Cârlova, de D. I. Rudeanu, C. Stamati. N. Nicoleanu, Heliade-Rădulescu, Anton Pann. Alături de poeziile acestora, el inserează versuri populare, romane și cântece de lume. Așa este de pildă vestita romanță *Tu-mi ziceai odată*, cu privire la care dă însemnarea: „*Un cântec plăcut național ce răsună acum în România din gurile multora.*”

Un alt cântec la modă era cel scris de Iancu Văcărescu *Mă sfârșesc, amar mă doare* și *Copilă tinerică, frumoasă ca plăcerea*, ultimul apărut în *Foaia pentru minte*. Tot după *Foaia pentru minte*, Gavra reproducea unul dintre cele mai renumite cântece de petrecere din Transilvania, pentru descoperirea autorului căruia G. Barițiu a făgăduit, prin intermediul revistei sale, suma de un galben. Versurile acestuia arătau astfel: „*Cale bună, prea iubită, / Dar inima mea ș-a ta / Fie-n veci nedespărțită, / Deci, te rog, nu mă uita. // Ceasul cel de despărțire, / Însemnat de mâna ta, / Fie-n veci nedespărțită, / Deci, te rog, nu mă uita. // Și te du unde îți scrie / Ai tăi, de la casa ta, / Și îi vezi cu bucurie, / Dar, te rog, nu mă uita. // Ori pe unde tu vei trece / Și la ce te vei uita, / Inima să nu ți-o plece, / Ah, te rog, nu mă uita. // Și eu pe unde voi trece / Încotro soarta m-a purta / Din inimă nu te-oi șterge, / Ci, te rog, nu mă uita. // De vom avea sănătate / Vremea îți va arăta / Că te-am iubit cu dreptate, / Și, te rog, nu mă uita. // Pentru toată-a mea iubire / Ce o am asupra ta / Nu-*

ți cer altă răsplătire, / Făr', te rog, nu mă uita. // Gata-s moarte, chinuire / Ori în ce ceas de-a gusta / Pentru tine, spre jertfire, / Dar, te rog, nu mă uita!"

Majoritatea versurilor amintite mai sus se cântau în mod obișnuit la reuniuni de familie, la petrecerile de grup sau la întrunirile tinerilor. Ele beneficiau de melodii atrăgătoare, care erau fredonate peste tot de cei tineri sau de damele cu aptitudini muzicale, fiind totodată interpretate la pian, clavier sau la alte instrumente muzicale. Însăși familia profesorului Al. Gavra de la Arad, pe care l-am pomenit mai sus, se ocupa cu preluarea și multiplicarea notelor muzicale ale unor astfel de cântece la modă, după cum lasă să se înțeleagă o însemnare de a sa făcută în paginile aceleiași cărți despre care am vorbit: „Melodiile cântecelor de subt nr. notelor 15, 17, 19, 51, prin ungerie sunt cunoscute, și să află la autorul de vândut, pe clavier lucrate și scrise cu mâna, cu 3 sfaști de argint una, afară de taxa portului.”

N-au lipsit nici în Transilvania încercările de a realiza astfel de antologii de texte. Deosebirea este însă că ardelenii își concentrează atenția cu predilecție asupra cântecului patriotic, care deține aici primul loc. Cea dintâi antologie pe care o supunem atenției este cea realizată de Ioan Darius, învățător în Satulung de lângă Brașov. În 1881 el dă publicității la Brașov, în editura Low, Gerula et Comp. cărțuia *Arion sau Culegere de cânturi naționale spre întrebuințarea tinerimei de ambe sexe, culese și aranjate de ...* Volumul cuprinde în 186 de pagini un număr de 117 texte, organizate pe IV secțiuni: I – *Cânturi național – patriotice, eroice, hore*; II – *Cânturi didactice*; III – *Elegii*; IV – *Cânturi religioase, morale, imnuri*. Prima secțiune mai dispunea de trei subdiviziuni, în care intrau horele, marșurile și „diverse”. Avem aici *Hora Unirii* și *Hora Ardealului*, marșul lui Andrei Mureșanu, al lui Ștefan cel Mare, al lui Mihai, dar și frumoasa baladă *Mama lui Ștefan cel Mare*. La categoria „Diverse” intrau *Cântecul gintei latine, Limba românească, Dorul României, Argeșean, Cântec haiducesc* etc. La capitolul *Cânturi didactice* figurau *Rodica, Cânt de leagăn, Cântec de primăvară, Marș scolastic* etc, în timp ce la secțiunea *Elegii* putem întâlni poezii ca *Bălcescu murind, Adio Moldovei, Elegie, O fată tânără pe patul morții, Orfana din munți, Câinele soldatului*. La secțiunea a IV-a erau incluse cântece religioase precum *Colindă, Plugușorul, Păstorii, La botezul Domnului, Hristos a înviat, Trei crai de la răsărit, Steaua sus răsare*, dar și *Viitorul românului*, și *Ziua de libertate*. În prefața care precede antologia, autorul nota că astfel de cântece „nobilează simțămintele și delectează inima”, dar, în același timp, definesc „caracterul și simțul nostru național, patriotic și literar.” „Cântul în gura românului nu numai că este un soț nedespărțit la lucru și la repaus, în orele de bucurie și întristare, dar e totodată o armă puternică, cu care s-a luptat și se luptă în

contra dezastruoaselor împrejurări ale vieții lui bisericești, politice, naționale și sociale. Studiați viața poporului român, deschideți paginile istoriei și vă veți convinge!"

După ce a testat gustul publicului cu această cărțuție, Ion Darius revine peste puțină vreme cu o nouă antologie care are în vedere, de data aceasta, mai cu seamă romanțele și cântecele de petrecere. Noua antologie se intitulează ***Carte de cântece diverse pentru toți și pentru toate, adunate și aranjate de Ion Darius***. Ilustrată cu câteva portrete, Brașov, Editura Librăriei H. Zeidner, 1900, 252 pagini. Pe copertă se mai află moto-ul: „*Cântări cinstate / Cui sunt oprite?*" și ***În loc de prefață*** sunt selectate versuri din Bolintineanu, Matilda Cugler Poni, Al. Petőfi și Ion Darius privitor la rostul cântecelor. Iată textul lui Dimitrie Bolintineanu: „*Arma noastră să ne fie; / Cânturile ce răpesc, / Muzică și poezie / Cu parfumul lor ceresc!*" În mare, autorul păstrează schema antologiei anterioare, cu multe hore, marșuri, elegii, imnuri și cântece diverse, cărora li se adaugă o secțiune de ***Cântece sociale, populare, doine, romanțe*** ș.a. foarte bogată, de 94 de astfel de texte, multe dintre ele venite de peste Carpați și acclimatizate în spațiul transilvănean, cum ar fi ***Aolică Dado fa!, Frunză verde de piper, Pân' era cioroaița barză, Tu Ileano dintre brazi, Florica*** etc. Mai toate cântecele ce se cântau în acea vreme la serbări și petreceri figurează aici.

O frumoasă antologie de astfel de texte ne oferă și Ion Pop Reteganul, cunoscutul folclorist și culegător de producții populare. Cartea sa se intitulează ***Inimioara adică floarea poeziei naționale din cei mai buni scriitori români în uzul tinerimei române, adunate de...***, Sibiu, Editura Tipografiei W. Kraft, 1885, 184 de pagini. El împarte textele selectate în două mari categorii: poezii lirice și poezii epice, tendința lui fiind aceea de a oferi texte reprezentative din cei mai cunoscuți autori lirici români. Va începe prin a selecta poezii de Heliade Rădulescu, Gr. Alexandrescu, Andrei Mureșanu, I. Lapedat, Vasile Alecsandri, G. Sion, Mihai Eminescu (***Pe lângă plopul fără soț, Revedere, Ce te legeni, codrule***), Th. Șerbănescu, Jacob Negruzzi, D. Bolintineanu, Isaia Bosco etc. Antologia lui este utilă mai ales pentru tineretul școlar care dorea să cunoască mai de aproape creația lirică românească.

În aceeași direcție, a alcătuirii unei antologii cu caracter didactic, merge și lucrarea realizată de Th. Alexi, editor și tipograf brașovean, care dă la iveală în 1892 antologia ***Parnasul român. Culegere de poezii***, Brașov, Tipografia și editura Alexi, 1892, 416 pagini. Este cea mai amplă antologie de texte poetice care s-a realizat în epocă, exceptând, poate, ***Lepturariul*** lui Aron Pumnul, căci sunt selectate 226 de poezii aparținând la 129 de poeți. Lista autorilor este extrem de generoasă, mergând de la poezii ale celor mai cunoscuți, cum ar fi

Alecsandri (cu șase poezii), Alexandrescu (cu șase), Bolintineanu (cu opt), Eminescu (cu patru: *Făt Frumos din tei*, *Floare albastră*, *Lucefărul*, *Ultimul dor*), Macedonski (*Călugărenii*, *Dorobanțul*) etc. până la autori cu totul minori ca G. Boteanu, Sevasta Chirica, Ana Ciupagea, Pletea Badea, Niculae Pribegea, astăzi total necunoscuți.

Efortul autorului de a oferi o amplă panoramă a poeziei românești din vremea sa este cu totul lăudabil, chiar dacă criteriile de selecție sunt deosebit de labile. El arăta în prefață că antologia a vrut să răspundă unei nevoi naționale mai largi, formulată de Titu Maiorescu încă din 1867, când a pus problema necesității unei antologii lirice reprezentative pentru scrisul românesc. Antologarea textelor este făcută aici după criteriul apartenenței la un autor sau altul, deci, în funcție de autor, iar așezarea în pagină în ordinea alfabetică a numelor poeților.

În cele de mai sus am urmărit să prezint publicului cititor de astăzi o serie de antologii din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prin intermediul cărora a fost popularizată poezia lirică în rândul celor mai largi categorii de cititori. M-a interesat cu precădere soarta cântecului de lume, a romanței și a cântecului de petrecere, una dintre formele cele mai atractive de răspândire a textelor poetice cele mai realizate, dar și a cântecului patriotic, prin care s-a întreținut decenii de-a rândul o conștiință națională trează. Ar fi interesant de văzut care din cântecele și romanțele la modă atunci mai sunt cântate astăzi cu diferite ocazii. „Micul dor” sau „mica poezie” reprezintă la toate popoarele și în toate epocile creații de mare vibrație sentimentală și poetică, alcătuind un segment de creație orală sau cultă deosebit de interesant, a cărui cunoaștere mai aprofundată își așteaptă încă adevărații specialiști. Noi n-am făcut decât să indicăm un modest drum într-o direcție cam uitată și lăsată în părăginire astăzi, dar care. Pentru epocile trecute a fost deosebit de însemnată, contribuind la clădirea și cizelarea sutelor de mii de tineri în creștere, la educația lor patriotică și sentimentală.

Pages from the History of Romanian Books – The Collections of National Folk and Earthly Songs

Abstract

The work deals with the history of Romanian book and emphasizes a large number of anthologies published in the second half of the 19th century. Some of them appeared at București and Iași; others were published in Transylvania.

The first collection of “earthly poems” is considered to be *Cântece câmpenești cu glasuri românești*, published at Cluj-Napoca in 1768 by using the Hungarian orthographic rules; the author is not known. It was followed by

Pustia dragostei (1786), a collection printed at Sibiu and then an anthology published probably at Buda, around 1800; it consists in no more than 7 poems written in Cyrillic alphabet.

Noua mică poezie can no longer be seen in Romanian libraries, but we may admire it at Buda; it includes sentimental and folk songs drawn together by G. Theodorescu. Anton Pann's anthology *Poezii populare* is also very important; it was published at București in 1846.

At Biblioteca Centrală Universitară from Cluj-Napoca the readers have the chance to admire a very special anthology. Its importance consists not only in its age, but also in the notes from its pages. It is about *Dorul*, an anthology that contains sentimental and folk songs along with some classical poems, some characteristics that we may also find in other books, such as *Cele mai frumoase cântece și poezii*, published by H. Steinberg in 1886 at București. The songs included in this collection used to be sung all the time at family or youthful meetings.

The collections published in Transylvania had a patriotic aspect. We may mention, from this point of view, the anthology realised by Ioan Dorin, that includes 117 historical and patriotic songs and poems; it is called *Arion sau Culegere de cânturi naționale spre întrebuințarea tinerimei de ambe sexe*. At his turn, Ion Pop Reteganul publishes the anthology called *Inimioara adecă floarea poeziei naționale din cei mai buni scriitori români în uzul tinerimei române* (Sibiu, 1885).

All these collections realised during the second part of the 19th century had a very important place in the development of our literature.